

Să epilăm spre vest

În urmă cu mai mult de patru ani, comentam volumul de teatru *Black milk* al Saviane Stănescu apărut în ediție bilingvă româno-engleză prin concertarea eforturilor Editurii *Muzeului Literaturii Române* și Editurii *Norii*. La data la care recenzam cartea, autoarea tocmai plecase în Statele Unite spre a urma cursuri de dramaturgie, dintre acelea care există în universitățile de pe respectivele meleaguri și care, chiar dacă nu oferă rețete miraculoase prin administrarea cărora devii autor de literatură dramatică, profesionalizează scrisul pentru teatru, îți pun la dispoziție o seamă de strategii grație cărora textul se supune legilor scenei. În momentul respectiv, Saviana Stănescu reprezenta, incontestabil, liderul de piață al noului val de scriitori interesați să scrie pentru teatru. O piesă, *Proscrisa*, îi fusese jucată de Teatrul din Galați, o alta, *Apocalipsa gonflabilă*, fusese declarată câștigătoarea concursului *Piesa anului*, organizat de UNITER, alte scrieri îi fuseseră reprezentate integral ori parțial în spectacole montate de regizorul Radu Afrim. Stilul Saviane Stănescu părea definit – preferința pentru frânturi de personaje, pentru metaforă mergând până la topirea frontierelor dintre liric și dramatic, propensiunea pentru aparență, pentru o acțiune neprecizată, maleabilă, o relație de independență față de regulile poveștii clasice, convingerea că spectacolul e *afară*, ceea ce însemna că receptorului îi erau propuse exerciții de decodare nu întotdeauna din cale afară de ușoare, un *joc secund* de extracție poetică etc. Ar mai fi de evidențiat înclinația spre caricatural, spre îngroșarea unor situații, primar comice, duse uneori în zona grotescului.

În cei patru ani, ce au trecut de atunci, am mai primit sporadic vești despre felul în care și-a rostuit viața literară pe meleaguri americane scriitoarea. A urmat cu folos respectivele cursuri, a frecventat mediile teatrale, unele texte i-au fost jucate, a stabilit relații de colaborare cu regizori, lucru fundamental într-un spațiu cultural în care există bunul obicei potrivit căruia textul dramatic se naște și se modifică în funcție de necesitățile spectacolului și de spațiul în care acesta se joacă. Dar toate aceste vești erau simple vorbe în lipsa mijlocului de control reprezentat de accesul la noile producții.

În vara lui 2005, a venit și doritul instrument concretizat din nou printr-o ediție bilingvă, intitulată *Să epilăm spre vest* care antologhează trei piese ale Saviane Stănescu traduse de Eugen Wohl și apărute la Editura Eikon și Biblioteca Teatrului Imposibil din Cluj. Mai corect spus, e vorba despre două piese și jumătate, căci *locastele* e un text dramatic pe care autoarea l-a scris împreună cu regizorul Richard Schechner. Există o seamă de elemente ce probează schimbări, unele chiar de substanță, ale felului în care Saviana Stănescu concepe acum scrisul pentru teatru. Ea contractează o seamă de datorii față de o tradiție ce se dovedește a nu fi nici perimată, nici nesănătoasă – personajele au o identitate mult mai bine precizată, acțiunea e condusă în conformitate cu o logică dramatică, care, deși nu exclude, așa cum se întâmplă chiar cu piesa ce dă titlul volumului, ambiguitatea sfârșit/inceput ține cont de necesitatea existenței unui crescendo. Predilecția pentru caricatural rămâne o invariantă. Numai că aceste *îndatorări* și *constante* se combină benefic cu ceea ce s-ar putea numi o *postmodernitate asumată*. Scriitoarea concentrează acțiunea în secvențe delimitate ca atare prin *titluri* care în spectacol sunt vizualizate, probabil, prin recursul la tehnicile multimedia ce îngăduie deopotrivă renunțarea la scenografia clasică în favoarea celei dinamice, înmagazinate în laptopul care permite elaborarea unor spațialități în oglindă.

Cel mai reușit text mi se pare a fi *Să epilăm spre vest*, subintitulat o *poveste păroasă în două acte și patru anotimpuri*, text relativ simplu, cu grijă pentru poveste, cu o referențialitate evidentă, dar nu agresivă. Aparent, ne aflăm în fața unei piese ce

decontează dezamăgirile unei cosmeticiene, pe numele ei Daniela, care alege soluția măritişului cu un necunoscut american spre a scăpa de sărăcia la care o condamnă realitățile dezamăgitoare ale unei României formal scăpată de comunism și de înfrunțările sale malefice absolute – Elena și Nicolae Ceaușescu. Ajunsă într-o Americă deloc primitoare, urmărită de stigmatul de a proveni dintr-o țară din lumea a treia, Danielei îi va fi rezervat statutul de cetățean de rangul al doilea, chiar dacă nu va împărtăși destinul lui Uros, fost profesor universitar de greacă și latină, acum *homeless* ce trăiește în metroul din Times Square. Secvențele sunt, așa după cum spuneam, disparate, dar totuși combinate într-o gramatică textuală și într-o sintaxă dramaturgică bine stăpânită, legile timpului sunt suspendate prin recursul frecvent la analepse ce recompun foaia de parcurs a personajului principal, un fel de *alter-ego* al autoarei inteligent distilat, un personaj care, dincolo de indiferența soțului potențial și de ostilitatea viitoarei cumnate, Gloria, nu se va putea niciodată abstrage de sub dominația spațiului originar, marcat, pare-se, pentru eternitate, de efigiile grotești ale fostului cuplu dictatorial. Trăind această *poveste păroasă, incredibilă, improbabilă, melodramatică*, Daniela realizează că singura sa datorie e de a-și asigura o viață normală și asta în pofida faptului că fantomele zgomotoase și agresive i-au *epilat* sufletul.

Tot despre foile de parcurs ale unor personaje condamnate să nu scape de reziduurile morale ale lagărului comunist vorbește și cea de-a doua piesă din antologie, *Pantofii lui Lenin*. Titlul metaforic, plurisemantic, abil explicitat în economia piesei, face referință deopotrivă la un accident dramatic – cu ocazia demolării unei statui a lui Lenin *pantoful* acesteia i-a zdrobit piciorul micului Vlady – dar și trimite cu gândul la imposibilitatea de a scăpa de sub cizma unei ideologii distrugătoare. La prima vedere, ne confruntăm cu o poveste nițeluș melodramatică ce se consumă într-o societate puternic polarizată între bogați și săraci, cu imigranți care au reușit fiindcă au fost agenți dubli, servind deopotrivă CIA și K.G.B. (iar aici acțiunea ia turnură de *policier*), cu oameni ce își conștientizează condiția – e vorba de o femeie fost corespondent de război, fost angajat al *Europei Libere*, preocupată acum de masa de azi și de cea de mâine pe care nu e tocmai ușor să ți-o asiguri –, de alții pur și simplu anihilați social (Hassan – fost poet musulman bosniac). Dar indiferent de condiția lor socială, toți protagoniștii piesei trăiesc drama *nerecunoașterii*, a incomunicabilității, a imposibilității ieșirii de sub apăsarea amintirii *socialismului real* simbolizat de traumatizantul pantof al lui Lenin. Și de data aceasta, acțiunea se desfășoară într-o scenografie simplă, funcțională, putând ușor și rapid constitui mai multe locații – nici nu e neapărată nevoie de decor realist, căci *o masă, un computer, mai multe scaune pot sugera orice decor*.

Rescriere nonconformistă a mitului antic, *locastele* re poziționează personajul feminin care, de altminteri, e scindat în diverse *alter-egouri* (Ioio, Iono, loco) cu toatele convocate într-un soi de *talk-show* moderat de personajul-simbol Media. Un *talk-show* care devine un *talk-show* în care figurile mitologice sunt devalorizate cu umorul concretizat de realitatea potrivit căreia ești doar dacă ești *promovat* de televiziune.

Traducerea lui Eugen Wohl mi se pare izbutită și subordonată necesităților replicii dramatice. Extrem de interesantă și pertinentă e și *Prefața* concepută de același tânăr și inteligent teatrolog. Totuși, cu riscul de a fi acuzat că aș căuta nod în papură, nu mă pot abține să nu îi atrag atenția mai tânărului meu confrate asupra ridicolului reprezentat de încercarea evitării unor iluzorii cacofonii cu ajutorul unui supărător și introdus acolo unde nu e cazul – „eu ca și (sic!) *reporter*“, ori asupra utilizării deplasate a verbului a servi în fraza „*Gloria și Charlie sunt într-un restaurant. Au terminat masa și acum servesc (sic!) ceaiul*“. Altminteri, subscriu la observația sa, în conformitate cu care în volumul *Să epilăm spre vest* avem trei texte de spectacol autentice, adică dramaturgie românească scrisă la standardele culturii occidentale. Să vedem cât de rapid își vor găsi aceste texte drumul spre reprezentare.